

POZNI FEVDALIZEM

Oznaka **pozni fevdalizem** pomeni, da je **družbeni sistem v zatonu**, a še traja. Večina Evrope leta 1848/1861 v celoti odpravi fevdalizem. Sočasno se **začne** razvijati **kapitalizem**.

Kaj je vodilo fevdalizem v propad?

- o pojav miselnosti: **humanizma** in **renesanse**
- o pojav prvih načinov kapitalistične proizvodnje: **manufaktur** in **založništva**
- o **kmečki upori**, ki so bili v 16. in 17. stoletju zelo številčni
- o pojav **reformacije** in **protireformacije** (kriza v Cerkvi)
- o pojav **absolutizma** na političnem področju
- o **geografska odkritja**

HUMANIZEM in RENESANSA

Renesansa

Renesansa pomeni **preporod antike**.

Humanizem

Humanizem je **miselnost**, ki v **ospredje postavlja človeka**. Za humanista je **idealni človek** vsesplošno izobražen človek, ki pozna veliko jezikov (npr. grščina, hebrejščina, aramejščina), je veder (pozitiven, odprt), veren, a ne podrejen veri; je kreator na tem svetu → sam si kroji svojo usodo.

S humanizmom se začne **hiter razvoj znanosti** → astrologije, matematike, fizike, geografije.

Znanstveniki:

- o Leonardo da Vinci: vsestransko nadarjen izumitelj, slikar, kipar...
- o Galileo Galilej: Sestavil je prvi teleskop, začel opazovati vesolje, kaznovan s hišnim priporom.
- o Kepler
- o Nikolaj Kopernik (dokazal je, da je vesolje neskončno)
- o Newton

V tem obdobju so nastali **novi zemljevidi**, izpopolnili so se **navigacijski pripomočki**, pojavijo se nove jadrnice/**karavele**; pojavi se **ročna ura**. Začne se uporabljati **smodnik**. To je začetek obdobja **svinčnika in ravnila**.

Humanistični misleci:

- o Thomas Moore – V svojem delu »UTOPIJA« napiše svoje predstave o družbi. Po njegovem je prava družba taka, kjer ni privatne lastnine, vlada enakost,... Utopija v grščini pomeni kraj, ki ga ni. To je tudi danes utopično. Iz dela utopija se je razvil pojem utopično – totalno idealno in ni možno na tem svetu.
- o Erazem Rotterdamski – On je bil tako močna osebnost, da so njegove pripombe o cerkvi močno odmevale po Evropi. Napiše »HVALNICO NOROSTI«, kjer javno kritizira razmere v cerkvi.
- o Nicolo Macchiavelli – Napiše delo »IL PRINCIPE«. V tem delu je dal napotke vladarjem, kako naj se obnašajo, vodijo državo in tudi kako naj zavladajo. Pri tem jim je svetoval, da naj za to, da dosežejo cilj, uporabijo vsa sredstva. Macchiavelli je tisti, ki za dosego ciljev uporabi vsa sredstva.

Izobrazba v tem obdobju postaja pomembna, nova miselnost se izraža tudi v umetnosti (kot renesansa).

Predstavniki:

- o Dante Alighieri
  - o Boccaccio
  - o Petrarca
  - o Shakespeare
  - o Cervantes
- Utemeljitelji italijanskega knjižnega jezika
- V ospredju je človek, njegove lastnosti

Slikarji: Da Vinci, Michelangelo, Rafael, Giotto, Durer

Glasba: Gallus; uveljavi se zborovsko petje

PRVE OBLIKE KAPITALISTIČNE PROIZVODNJE

V severni Italiji konec 14. stoletja začnejo uvajati založništvo in manufakture.

Založništvo

Zahteva **usposobljenega** človeka.

Bogat trgovec kupi surovine in jih posreduje obrtniku. Ta izdelava izdelek po vnaprej določeni ceni in trgovec ga potem proda po višji ceni.

Uveljavi se v rudarstvu in fužinarstvu.

Manufaktura

Za manufakture je značilen **tekoči trak brez strojev**, delo je **ročno**.

Tu dela več delavcev isti izdelek (delavci so najeti) – npr. eden pobrusi, drugi pobarva, tretji zloži.

Ta način dela je boljši, **izdelava je hitrejša in cenejša**; večja

kvantiteta in kvaliteta izdelkov (ker je vsak specializiran za določeno delo). Delavci so **nekvalificirani**.

GEOGRAFSKA ODKRITJA

1492 → začetek novih odkritij

VZROKI:

- o Španci in Portugalci iščejo nove dežele
- o Turki z zasedbo ozemlja zaustavijo kopensko najkrajšo pot do Indije, tako začnejo iskat morske poti
- o Težnja po trgovini, pokristjanjevanju, bogastvu

RAZMERE:

- o razvoj geografije
- o novi navigacijski pripomočki
- o novi zemljevidi
- o izboljšane naprave (npr. kompas)
- o nov tip jadrnice → karavela
- o nova miselnost (humanizem)

PORTUGALSKI POMORŠČAKI

Portugalci so prvi, ki so začeli z geografskimi odkritji. Zasluga za to gre portugalskemu princu **Henriku Pomorščaku**, ki je ogromno denarja namenil za razvoj pomorstva, ustanovil je tudi pomorsko šolo v Lizboni, vodil je pomorske uprave na SZ delu, bil je pionir v pomorstvu.

Diaz

Uspešno pripluje do najjužnejšega dela Afrike – Rt dobre nade.

Vasco da Gama

Leta 1498 pride do Kalkute, do Indije. S tem, ko Portugalci odkrijejo morskot pot v Indijo, dobijo tudi prevlado nad trgovino z začimbami.

Cabral

Leta 1500 pride do Južne Amerike in zasede Brazilijo.

Portugalski kolonialni imperij obsega:

- o Brazilijo
- o Indijo
- o Obale zahodne, vzhodne in južne Afrike
- o Madagaskar
- o portugalska kolonija v Indiji (Goa).

1494 → Na papeževo pobudo pride do **sestanka med Španci in Portugalci** v Tourdesillasu. Tam določijo **razmejitveno črto**, ki poteka **370 milj od Kapverdskih otokov** (po poldnevniku). **Španci** dobijo **zahod**, **Portugalci** pa **vzhod**.

ŠPANSKI POMORŠČAKI (KONKVISTADORJI)

Krištof Kolumb

Plul je pod špansko zastavo, vendar ni bil Španec. Financirala ga je sama španska kraljica Isabela. Leta 1492 pristane na otočju Bahami v Ameriki, misleč, da je prišel v Indijo. Zato je tamkajšnje prebivalce poimenoval Indijanci. V Ameriko je odplul še trikrat.

Amerigo Vespucci

Prvi opiše ameriško celino, zato se po njemu imenuje Amerika.

Cortez

Uniči azteško civilizacijo v Mehiki.

Pizzaro

Uniči inkovsko državo, tudi prestolnico. Ustanovi Limo.

Magellan

Odpravi se proti zahodu, pride do južne Amerike. Pri plovbi se je držal obale in je obplul zemljo. S tem je zares dokazal, da je Zemlja okrogla. Ko pristane na Filipinih, ga pojejo ljudožerci.

Španski kolonialni imperij obsega:

- o Srednjo Ameriko
- o Južno Ameriko brez Brazilije
- o Filipine

V **16. stoletju** začnejo z geografskimi odkritji tudi **Angleži** in **Francozi**, konec 16. stoletja se jim pridružijo še Nizozemci in Danci.

V **18. stoletju** **James Cook**(Anglež) odkrije **Avstralijo**.

POSLEDICE GEOGRAFSKIH ODKRITIJ

Za novo odkrite dežele:

- o **Uničenje** njihove **civilizacije**
- o **Nova vera** - proces **pokristjanjevanja** v Latinski Ameriki (Španci pokristjanjujejo celo z mečem)
- o Nove **bolezni**
- o **Alkohol, tobak, smodnik, denar, železo**
- o Nove **rastline**: sladkorni trs, pšenica, čaj, banane, kava, riž, vrtnice, lan
- o Nove **živali**: svinje, konji, osli, kokoši, koze

Za Evropo:

- o Težišče trgovanja se prenese na obale Atlantika → to povzroči upad Beneške republike in ostalih S Italijanskih mest
- o V Evropo začne prihajati **zlato, srebro** (žlahtne kovine)
- o **Inflacija** (padec vrednosti denarja)
- o Začeli so kršiti urbarje, gospodje so zahtevali **naturalne dajatve** → to povzroči **kmečke upore**
- o Pojavijo se **borze** → prinesejo vzorce in na njihovi podlagi so določali cene
- o Pojavlja se **papirnat denar** in **menično poslovanje** (menica= vrednostni papir)
- o Nove **rastline**: kavčuk, maline, robidnice, paprika, krompir, koruza, paradižnik
- o Nove **živali**: puran, lama, činčila
- o Drugo: sifilis, tobak, žvečilni gumi, barvila, kanu, kakav, kokain

Evropa z odkritji pridobi (predvsem S in Z Evropa). Države imajo kolonije (s tem imajo trg in surovine).

Neokolonializem: uveljavi se konec 19. stoletja; pomeni osamosvojitve kolonij, vendar so le-te gospodarsko odvisne od druge države (kolonije so formalno samostojne, politično pa ne).

KMECKI UPORI NA SLOVENSKEM

1478 → Koroški kmečki upor
1515 → Vseslovenski kmečki upor/Boj za staro pravdo
1573 → Hrvaško-Slovenski kmečki upor
1635 → Drugi vseslovenski kmečki upor

VZROKI:

- o fevdalci ne upoštevajo urbarjev, ponovno se uveljavijo naturalne dajatve
- o turški upadi
- o prepoved kmečke trgovine
- o propad Beneške republike, ki je bila dober kupec
- o upad prevoznitva in tovorništva
- o fevdalci so si prilaščali srenjsko zemljo

Kmetje so se v teh uporih prvič začeli povezovati v **zveze**; imeli so svoje **predstavnike**, ki so bili bolj "izobraženi". Zahtevali so svoje **pravice**. Upori so bili **neuspešni**, saj niso imeli orožja in so imeli slabo strategijo, prav tako niso bili povezani po celi Sloveniji; ni bilo nobene vneme. Uporniki so bili **kaznovani** (npr. pohabili so jih, da so tako spominjali okolico). Z upori so kmetje dobili **dodatne davke**, povečali so jim tudi **tlako**.

Kmetje so zaupali cesarju, ker jih je ta vedno poslušal, le-ta pa je tako lažje obvladoval fevdalce.

Upori so močno zamajali fevdalni sistem in naredili veliko škode.

KOROŠKI KMEČKI UPOR (1478)

Razlog: Turki, ki plenijo po Koroški → s tem se poslabša položaj kmeta. V času upora Turki ponovno vdrejo in kmetje se razbežijo.

Unrest: "Še dobro, da so prišli Turki in ni bila prelita krščanska kri."

VSESLOVENSKI KMEČKI UPOR / BOJ ZA STARO PRAVDO (1515)

Zajel je **celotno slovensko ozemlje**, imel je **štiri žarišča**:

- okolica Kočevja
- Polhov Gradec
- Bled, Bohinj
- Ljubljana, Vrhnika (zaradi jezua)

Tudi ta upor je bil zatrt, ker žarišča niso bila povezana, in plemičem je bilo lažje zatreti posamične upore (plemiči so bili vedno povezani). S tem uporom so povezane prve slovenske tiskane besede: "Le vkup, le vkup uboga gmajna!"

Uporniki so bili kaznovani, dobili so nov davek: **uporniški pfenik**.

HRVAŠKO-SLOVENSKI KMEČKI UPOR (1573)

Od ostalih se loči po obsegu, organizaciji in tudi po trajanju – bil je najboljši. Začelo se je v Hrvaškem Zagorju, kjer je Ogrski plemič TAHI imel svoja posestva. Do kmetov je izredno krut in na njegovih posestvih je bila prisotna stalna tortura. Upor je zajel tudi slovensko ozemlje. Imel je celo vojaške voditelje. Nam je znan Matija Gubec – kronan z razbeljeno krono in razčetverjen. V tem uporu je narejen tudi pravi vojaški načrt.

Zahteve kmetov so bile:

- da sami pobirajo dajatve
- imajo cesarjevo namestništvo v Zagrebu in se obračajo nanj
- branijo zemljo sami
- ukinitvev meje med Slovenijo in Hrvaško

Problem vskokov: kmetje računajo na pomoč vskokov, vendar se ti odločijo, da bodo sodelovali s fevdalci.